Диктант № 1

Задание: Вставьте в слова пропущенные буквы. Расставьте недостающие знаки препинания.

Кӯтькәр

В…нт войӽәт т…ӈӄә ӆыӽәӆ ноӽрәт ӆ…ӈӄӆәт. Ноӽәр с…мәт ӆәӽ т…ӆәӽ унчә киӌа ӆ…тьатәӆәт. Әй войӽәты к…тькәр. Ӆӯв ӌымәӆ ӆаӈки киньтьа ӆь…пәӄ п…ӌәӆнә вӓт п…ӽтә йӑӌәп тайәӆ. Ма ӆӯват оӆәӈ ӧй…ӽтәмамнә әнтә т…ӈәмтэм мӯвәӆи ноӽәрнә ом…сӆ. Йәмӽә ӆ…йәӆта ти йәӽәм тэми кӯтькәр н…ӽәри ӆ…вәӈ сӓмәт кем в…ӆ. Ӆӯв ӄырәӽ әнтә т…йәӆ с…мәт пувӆ…мӽәӆа пӑнӆаӆ панә өмпийа т…ӆӆаӆ. Мантэмнам …ӈкрәмтәӽ ӆ…вәтӆ Мәна н…ӈнам ликән ӄӧвит мәна. Т…ӆәӽ ӄӧв ма тәт ӆитӧт ӆ…тьатәӆәм. Ма йира әнтә мәнәм, н…мәӄсәӆәм М…нӌӆәм ӄунтә н…хәр с…мәт ӌевита мәнәӆ ӑньӆәӈӄә питәӆ - мӯв тоӽинә вӑӆәӆ. Ма тӧвәнә н…мәӄсәтам мӓрә к…тькәр йуӽи ыӆә в…ӽәӆ панә ӄ…ӆатты мән.

Тит меминә тенә ӧнәӆты – ӄ…рньовтынә в..ӆтаӽә. Меми к..тькәр вӧӈӄәӆ әй мәтӆийа пә әнтә п…митәӆтәӽ.

Диктант № 1

Кӯтькәр

Вӧнт война́т тӧӈӄә лыӽәԓ ноӽрәт ԓӓӈӄԓәт. Ноӽәр сӓмәт ԓәӽ тӯԓәӽ унчә киҷа ԓитьатәԓәт. Әй войӽәты кӯтькәр. Ԓӯв ҷымәԓ ԓаӈки киньтьа ԓьӧпәӄ, пӧҷәԓнә вӓт пәӽтә йӓҷәп тайәԓ. Ма ԓӯват оԓәӈ ӧйаӽтәмамнә, әнтә тӧӈәмтэм, мӯвәԓи ноӽәрнә омәсԓ. Йәмӽә лэйәԓта ти йәӽәм, тэми кӯтькәр ноӽәри ԓӧвәӈ сӓмәт кем вәԓ. Ԓӯв ӄырәӽ әнтә тайәԓ, сӓмәт пувԓәмӽәԓа пӓнԓаԓ панә өмпийа туԓԓаԓ. Мантэмнам ӓӈкрәмтәӽ, ԓевәтԓ: «Мәна, нӯӈнам ликән ӄӧвит мәна. Тӯԓәӽ ӄӧв, ма тәт ԓитӧт ԓитьатәԓәм». Ма йира әнтә мәнәм, нӧмәӄсәԓәм: «Мӓнҷԓәм, ӄунтә нохәр сӓмәт ҷевита мәнәԓ, ӑньԓәӈӄә питәԓ - мӯв тоӽинә вӓԓәԓ». Ма тӧвәнә нӧмәӄсәтам мӓрә, кӯтькәр йуӽи **ыԓә выӽәԓ** панә ӄӧԓатты мән (Объясните значение глагольной приставки в слове **ыԓә выӽәԓ** **(предложение …**).

Тит меминә тенә ӧнәԓты – ӄурньовтынә вӓԓтаӽә. Меми кӯтькәр вӧӈӄәԓ әй мәтԓийа пә әнтә памитәԓтәӽ.

(Песикова А.С., Волкова А.Н. Книга для чтения, сургутский диалект, с. 127)

Бурундук.

Лесные звери и птицы очень любят кедровые орешки и запасают их на зиму. Особенно старается бурундук. Это зверёк вроде белки, только поменьше, и на спине у него пять чёрных полосок. Когда в первый раз я увидел его, не разобрал сперва, кто же это сидит на кедровой шишке. Шишка от ветра качается, а бурундук не боится, знай только орешки шелушит. Карманов у него нет, так он за щёки орешки набил, собирается тащить их в норку. Увидел меня, заругался, забормотал что-то: иди, мол, своей дорогой, не мешай, зима длинная, сейчас не запасёшь — голодным насидишься! Я не ухожу, думаю: «Дождусь, когда орешки потащит, и узнаю, где он живёт». А бурундук не хочет свои норки показывать, сидит на ветке, лапки сложил на животе и ждёт, когда я уйду. Отошёл я — бурундук спустился на землю и исчез, я даже не заметил, куда он юркнул. Это медведь научил бурундука осторожным быть: придёт, разроет бурундучью нору и все орешки съест. Вот бурундук никому своей норки и не показывает.

Диктант № 2

Задание: Вставьте в слова пропущенные буквы. Расставьте недостающие знаки препинания.

Амп

Ӄөвән-ӄовән в…нт өнтнә амп в…ӆ. Ӆӯв ат…ӆнам вөӆ. Амп н…мәӄсәтаӽи йәӽ.

- Атыӆнам атәм в..ӆтаӽи. Ӆӯв мән …ӽәр кӯрәп өта панә нь…вәм:

- Өӽәр к…рәп өт әйӄа ваӆтаӽи й…ӆмән?

- Йәӆмән өӽәр к…рәп өт ньав..м.

Әйӄа в…ӆтаӽи й…ккән. Әймәта ӆатнә амп мәшмәта сӯй ӄ…нтәӽӆәӽ панә р…пәстаӽи йәӽ. Өӽәр кӯрәп өт ньавәм:

- Аӆ р…пса, пӯпи й…ӽәтӆ панә минат н…ӄ ӆиӆ. Амп н…мәса пит:

- Пӯпи в…ӄӄәӈ мин к…ньтьаӽмән мәнӆәм пӯпи к…нчаӽә. Мән п…пи кәнчаӽә. Пӯпи …йаӽтәӄ пӯпинам й…стәӆ:

- Әйӄа вөӆтаӽи й…ӆмән?

- Йәӆмән пӯпи й…стәӆ.

Әйӄа ваӆтаӽә йәккән. Әймәта ӆатнә амп м…шмәта сӯй ӄ…нтәӽӆәӽ панә рөп…стаӽи йәӽ.

Пӯпи йастәӆ:

- Аӆ рыпса ӄантәӄ ӄө йөӽәтӆ панә минат ыӆә в…ӆӆ.

- Амп нөм…ӄсәтаӽә йәӽ:

- Ӄантәӄ ӄө в…кәӈ мәта м…нӆәм ӄантәӄ ӄӯйа.

Мән ӄантәӄ ӄӯйа. Йоӽәт ӄантәӄ ӄ…йа панә ньавәм:

- Ӄантәӄ ӄө әйӄа в…ӆтаӽи йәккән.

Амп мәшмәта сӯй ӄӯнт…ӽӆәӽ панә р…пәстаӽи йәӽ.

Ӄантәӄ ӄө й…стәԓ.

- Мәна ванӽи панә п…рә!

Амп н…мәӄсәԓ:

- Ҷайә ӄантәӄ ӄө вŏкәӈ м…та!

Диктант № 2

Амп

Ӄөвән-ӄовән вөнт өнтнә амп вөԓ. Ԓӯв атыԓнам вөԓ. Амп нөмәӄсәтаӽи йәӽ.

- Атыԓнам атәм воԓтаӽи. Ԓӯв мән өӽәр кӯрәп өта панә ньавәм:

- Өӽәр кӯрәп өт, әйӄа валтаӽи йәԓмән?

- Йәԓмән, - өӽәр кӯрәп өт ньавәм.

Әйӄа валтаӽи йәккән. Әймәта ԓатнә амп мәшмәта сӯй ӄӯнтәӽԓәӽ панә рөпәстаӽи йәӽ. Өӽәр кӯрәп өт ньавәм:

- Аԓ рыпса, пӯпи йоӽәтԓ панә минат нөӄ ԓиԓ. Амп намәса пит:

- Пӯпи вөӄӄәӈ мин киньтьаӽмән, мәнԓәм пӯпи кәнчаӽә. Мән пӯпи кәнчаӽә. Пӯпи өйаӽтәӽ, пӯпинам йастәԓ:

- Әйӄа вөԓтаӽи йәԓмән?

- Йәԓмән, - пӯпи йастәԓ.

Әйӄа валтаӽә йәккән. Әймәта ԓатнә амп мәшмәта сӯй ӄӯнтәӽԓәӽ панә рөпәстаӽи йәӽ.

Пӯпи йастәԓ:

- Аԓ рыпса, ӄантәӄ ӄө йөӽәтԓ панә минат ыԓә вӓԓԓ.

- Амп нөмәӄсәтаӽә йәӽ:

- Ӄантәӄ ӄө вӧкәӈ мәта, мәнԓәм ӄантәӄ ӄӯйа.

Мән ӄантәӄ ӄӯйа. Йоӽәт ӄантәӄ ӄӯйа панә ньавәм:

- Ӄантәӄ ӄө, әйӄа вөԓтаӽи йәккән.

Амп мәшмәта сӯй ӄӯнтәӽԓәӽ панә рөпәстаӽи йәӽ.

Ӄантәӄ ӄө йастәԓ.

- Мәна ванӽи панә пөрә!

Амп нөмәӄсәԓ:

- Ҷайә ӄантәӄ ӄө вŏкәӈ мәта!

Собака

Давным-давно в лесу жила собака. Стала собака задумываться:

- Одной плохо жить.

Она пошла к волку и сказала:

- Давай вместе жить?

- Давай, - сказал волк.

Начали вместе жить. Как-то собака услышала какие-то звуки и начала лаять.

Волк сказал:

- Не лай, а то медведь придет и нас съест.

Собака задумалась:

- Медведь сильнее нас, пойду медведя искать.

Пошла медведя искать. Медведя нашла и говорит ему:

- Давай вместе жить?

Согласился медведь. Начали жить вместе. Как-то собака услышала какие-то звуки и начала лаять.

Медведь сказал:

- Не лай, а то человек придет и нас убъет.

Собака опять задумалась:

- Человек сильный, пойду к нему.

Пришла к человеку и сказала:

- Человек, давай вместе жить.

Человек согласился. Человек и собака вместе начали жить. Как-то собака услышала какие-то звуки и начала лаять.

Человек ей говорит:

- Подойти поближе и укуси.

Собака думает:

- Правда, человек сильный!

Диктант № 3

Задание: Вставьте в слова пропущенные буквы. Расставьте недостающие знаки препинания.

Торҳәт

Тэм т…внә вурӈи т..ләснә лӯйтәм пайәт нӧӄ ӑтәт л…ньть лӯлта йәҳ. Ай йәӈкәт н..ӄ лӯләт. П…ләӈ-мәтали әйнам әнтэм. Ӄӑтәл кӧт с…мты кеврәмҳә йәҳ йӯҳәт-йәӈкәт л…лалтәта раӈипәҳ. М..рты войҳәт йӯҳәтта й…ҳәт.

Тьим…нт пӯмәӈ т…ви ӄӑтәлнә вач к…рәӈ лэк ӄӯҳет лар…кӈинам, сӯвмәтаӈ нь…рәм йӑвнәлинам, ӄ…ләм пӧҳәли м…нәт. Сарәлта ц…ӈкәлта йәҳәм Пентьо нӑмпи ӄө мән. Лӯв йәмат луләӈ с…йләҳ вӧлтә ӄӯл әнтә вул - әйпа тӯҳә л…пәрҳәмәҳ. Лӯвнам йӑӄун пецкан т…йал войәк кәнтьтьа й…ӈӄиләл. Лӯв пырәли Микуль Егорка л…ӄсәлнат сутьҳән. Пентьо п…тәләмтәҳ:

- Маӄи олнә ма лӧҳ м…ӄ китләм. Оләӈ латнә лӯв ай вӯл пырнә тьи әнлитҳә йәҳ - л…йлиттән! Вот тэм л…ҳетҳә йәҳ ӑлә мәта рӓп пай, та-а! – к…тнат пам…лтәҳ, мӯв лӯҳәтҳә й…ҳ.

- Сӑмты …тьеннә китли раҳпәӈ к…л йастәлән, - йәҳиләл Егорка. - Лӯв вӯккәӈ, мӯв войәҳ лӯваты п…кәл.

- Й…стәләм ма раҳпәӈ кӧл? - ньӑӄӄәтәҳ Пентьо. – Ма өс әнтә тьиминт вӓр вуйәм. Йастәта - к…л әнтәм!

Тьут пырнә лӯв өс мӯвәлийат мӯв п…тәләмтәта раӈипәҳ.

Микуль с…йләҳ вӯл. Лӯв с…ҳетпал илән вө тӑвнә мӯв латнә йӯҳин-ӄ…тлин лорәт-мәҳәт м…рты войәҳ сӯйнә в…йат.

Диктант № 3

Торӽәт

Тэм тăвнә вурӈи тыԓәснә ԓўйтәм пайәт нӧӄ ăтәт, ԓоньть ԓўԓта йәӽ. Ай йәӈкәт нӧӄ ԓўԓәт. Пәԓәӈ-мәтаԓи әйнам әнтэм. Ӄăтәԓ кӧт сăмты кеврәмӽә йәӽ, йўӽәт-йәӈкәт ԓўԓаԓтәта раӈипәӽ. Морты войӽәт йўӽәтта йәӽәт.

Тьиминт пўмәӈ тăви ӄăтәԓнә вач кўрәӈ лэк ӄўӽет ԓарәкӈинам, сўвмәтаӈ ньӧрәм йăвнәлинам, ӄөԓәм пӧӽәԓи мәнәт. Сарәԓта цăӈкәԓта йәӽәм Пентьо нăмпи ӄө мән. Ԓўв йәмат лулә ӈ, сўйԓәӽ вӧԓтә ӄўԓ әнтә вуԓ - әйпа тўӽә ԓопәрӽәмәӽ. Ԓўвнам йăӄун пецкан тӧйаԓ, войәк кәнтьтьа йăӈӄиԓәԓ. Ԓўв пырәԓи Микуль Егорка ԓуӄсәԓнат сутьӽән. Пентьо пӧтәләмтәӽ:

- Маӄи оԓнә ма ԓӧӽ мөӄ китԓәм. Оԓәӈ ԓатнә ԓўв ай вўԓ, пырнә тьи әнԓитӽә йәӽ - лэйԓиттән! Вот тэм ԓўӽетӽә йәӽ, ăԓә мәта рăп пай, та-а! – кӧтнат памиԓтәӽ, мўв ԓўӽәтӽә йәӽ.

- Сăмты атьеннә китԓи, раӽпәӈ кӧԓ йастәԓән, - йәӽиԓәԓ Егорка. - Ԓўв вўккәӈ, мўв войәӽ ԓўваты пәкәԓ.

- Йастәԓәм ма раӽпәӈ кӧԓ? - ньăӄӄәтәӽ Пентьо. – Ма өс әнтә тьиминт вăр вуйәм. Йастәта - кӧԓ әнтәм!

Тьут пырнә ԓўв өс мўвәԓийат мўв пӧтәләмтәта раӈипәӽ.

Микуль сўйԓәӽ вўԓ. Ԓўв саӽетпаԓ, иԓән, вө тăвнә, мўв ԓатнә йўӽин-ӄăтԓин ԓорәт-мәӽәт морты войәӽ сўйнә вәйат.

ЖУРАВЛИ

В тёплый весенний день по узкой тропке, что вела к речонке Еганишке, спешили трое мальчишек. Впереди старшеклассник Пенчо. Дома у него настоящее охотничье ружье есть. Микуль и Егорушка завидовали ему, но старались не показывать этого. Пенчо ни минуты не мог молчать, всё время рассказывал какие-то небылицы, что-то придумывал.

– В прошлом году я медвежонка поймал! – рассказывал он, оглядываясь на друзей. – Он был маленький такой, а потом вырос и стал вот таким! Громадным, как... пень столетнего кедра. Ну, гляньте! – И он разводил руки и показывал, каким стал медвежонок.

– За одно лето таким стал? – сомневался Микуль. – Такое не бывает!

– Отец, наверное, поймал, – не поверил и Егорушка. – Медведь сильный – в стаде любого оленя свалит! – со знанием дела заключил сын оленевода.

– Буду я врать! – презрительно усмехнулся Пенчо. – Со мной ещё не такое приключалось. Рассказать – так ахнешь!.. Через минуту он уже болтал о чем-то другом. А Микуль больше молчал. Он считал, что в тайге должны разговаривать деревья и травы, мхи и воды. А люди должны слушать.

Диктант № 4

Задание: Вставьте в слова пропущенные буквы. Расставьте недостающие знаки препинания.

Ӑйаӈ ӄ..ләӽ Әймәта латнә им…саӽән-ӄоләӽсаӽән в…лләӽән. Ӄылӽәл ӄӑтләпты йӑӄән …лал. Әйлатнә имил иминә өвпи илә пунчи, панә ӄӑтәл йӑӄә пукән. Ӄылӽәл виӽта тьи йәӽ: – Ими мӯвсәр кәлә мәта тоӽи китӽи пӑнән? Тӧӽә ылә таврэ. Имил иминә ль…вәтта тьи вӑри: – Тьит йыс йоӽла вуйәм ӄӑтәл. Кэм әнтә п…тәӽләлән ӄӑтәл әнтә в…йиләлән. Мәна, ӄул кәнчча мәна. Панә ӄоләӽ н…ӄ вӑрәксәӽ лаӈки сӧӽли ньыр пәрәликкәл лӧмәт лаӈки сӧӽли сӑӄ пәрәли лӧмәт лаӈки сӧӽли пос пәрәликкәл л…мәт. Панә кэмнам тьи н…рәӽтәӽ. Ылә сот пӧрӄи лӯвә ылә нырәӽтәл нум сот пӧрӄи лӯвә нӧӄ н…рәӽтәл. Панә имил ими лӯв йӧтал кэм ӄ…рәмтәӽ тӧт кимән тьуким пӧрӄиӽә йәӽ әймәта тоӽи пә әнтә кәләл. Лӯв сәмәл т…лмәӽтәӽ: «Ичәк пәтә, ма ӄылӽәм ӄөтта пә әнтэм. Ӄӧлнам нӯрәӽтәӽ мӯвә вәса лӑӈ?» Панә йӑӄә лӑӈ нӧмәксәл: «Вӧнта илнам ньувлэм. Тьит вәлә витьәпә йӑӄән ӧл әймәта тоӽи вӑртә ӄөл пә әнтә вул». Тьӑӄа ӄылӽәл мән-мән йӑвән пӧнәла йӧвәт. Тӧвә йӧвәт панә пӧн ләӽпийа лӑӈ тӧӽә …мәл. Омсәл пӧн ләӽпинә нык мӑвтәм пӧн. Әйлатнә сорты пәӈи йул. Панә ими ӄоләӽ арәӽта тьи йәӽ: – Ӄӧмәт вӑнчәп йоӽлӑмат л…ӽләксәләм. Вать ләӽәп йоӽлӑмат лаӽләксәләм. Тьӑӄа тәт ӄылитәӽ.

Сортәт ар…ӽта тьи йәӽәт: – Әнта әнта әнта әнта-ӽә. [Мәӈ] йимәӈ йӑвән ӄөв тӧйнам мәнтә йоӽ. [Мәӈ] пәсаӈ йӑвән ӄөв тӧйнам мәнтә йоӽ. Мәӈ п…ткаӽләлув. Тьӑӄа пӧӈәли әй мӑчӽә нь…рӽәт. Ӄоләӽ өс тӧӽә ымәл. Умәс умәс панә әйлатнә аӽәрнәт пӧӈәли й…ләт. Панә ими ӄоләӽ арәӽта тьи йәӽ: – Ӄӧмәт вӑнчәп йоӽлӑмат лаӽл…ксәләм. Вать ләӽәп

йоҳлӑмат лаҳләксәләм. Тьӑқа тәт қ…литәҳ. Аҳәрнәт йастәләт: – Әнта әнта әнта әнта-ҳә. [Мәӈ] йиләӈ йӑвән кӧв тӧйнам м…нтә йоҳ. [Мәӈ] пәсан йӑвән қӧв тӧйнам мәнтә йоҳ. Мәӈ пәткаҳләлув. Пӧӈәли әймӑчҳә нь…рҳәт. Лӱв омәсл. Әйлатнә йӑви пәӈи йӱл. Панә ими қоләҳ арәҳта тьи йәҳ: – Қӧмәт вӑнчәп йоҳлӑмат лаҳл…ксәләм. Вать ләҳәп йоҳлӑмат лаҳләксәләм. Тьӑқа тәт қылитәҳ. Тьӑқа йӑвәт йастәләт: – Әнта әнта әнта әнта-ҳә. [Мәӈ] йиләӈ йӑвән кӧв тӧйнам мәнтә йоҳ. [Мәӈ] пәсан йӑвән қӧв тӧйнам мәнтә йоҳ. Мәӈ пәткаҳләлув. Пӧӈәливәл әймӑчҳә мәнәт. Тьӑқа әйлатнә сәҳи пәӈи тьи йӱл тьӑқа сәҳәт тӧҳә й…втәт.

Панә ими қоләҳ арәҳтә тьи йәҳ: – Қӧмәт вӑнчәп йоҳлӑмат лаҳләксәләм. Вать ләҳәп йоҳлӑмат л…ҳләксәләм. Тьӑқа тәт қ…литәҳ. Сәҳәт йастәләт: – Йа-а тьӑқа өс қоллув. Мәӈ вәлэ мӓтәм йоҳ. – Йа-а, тьӑқа пӧна лӓӈитәҳ. Қунтә сәҳәт вӧйәмтат қоләҳнә пӧн сорҳа утә нь…римты катләм қуләт әйнам қырәҳа пӓнат. Тьӑқа йәмат ар қул қатәл. Йӑқә мән тьӑқа имил иминам й…стәл: – Лива ма тьә арит сәҳ вӓләм. Тьу йимән-тьуниннат ит пә в…лләҳән.

Диктант № 4

Ӑйаӈ ӄоԓәӽ Әймәта ԓатнә имисаӽән-ӄоԓәӽсаӽән вӑԓԓәӽән. Ӄыԓӽәԓ ӄӑтԓәпты йӑӄән ӑԓаԓ. Әйԓатнә имиԓ иминә өвпи иԓә пунчи, панә ӄӑтәԓ йӑӄә пукән. Ӄыԓӽәԓ виӽта тьи йәӽ: – Ими, мӯвсәр кәԓә мәта тоӽи китӽи пӑнән? Тӧӽә ыԓә таврэ. Имиԓ иминә ԓьэвәтта тьи вӑри: – Тьит йыс йоӽԓа вуйәм ӄӑтәԓ. Кэм әнтә пӑтәӽԓәԓән, ӄӑтәԓ әнтә вуйиԓәԓән. Мәна, ӄуԓ кәнчча мәна. Панә ӄоԓәӽ нөӄ вӑрәксәӽ, ԓаӈки сӧӽԓи ньыр пәрәликкәԓ ԓӧмәт, ԓаӈки сӧӽԓи сӑӄ пәрәли ԓӧмәт, ԓаӈки сӧӽԓи пос пәрәликкәԓ ԓӧмәт. Панә кэмнам тьи нӯрәӽтәӽ. Ыԓә сот пӧрӄи ԓӯвә ыԓә ныраӽтәԓ, нум сот пӧрӄи ԓӯвә нөӄ нырәӽтәԓ. Панә имиԓ ими ԓӯв йӧтаԓ кэм ӄырәмтәӽ, тӧт кимән тьуким пӧрӄиӽә йәӽ, әймәта тоӽи пә әнтә кәԓәԓ. Лӯв сәмәԓ тӑлмәӽтәӽ: «Ичәк пәтә, ма ӄыԓӽәм ӄөтта пә әнтәм. Ӄӧԓнам нӯрәӽтәӽ, мӯвә вәса ԓӑӈ?» Панә йӑӄә ԓӑӈ, нөмәӄсәԓ: «Вӧнта иԓнам ньувԓәм. Тьит вәԓә витьәпә йӑӄән ӧԓ, әймәта тоӽи вӑртә ӄөл пә әнтә вуԓ». Тьӑӄа ӄыԓӽәԓ мән-мән, йӑвән пӧнәԓа йӧвәт. Тӧвә йӧвәт панә пӧн ԓәӽпийа ԓӑӈ, тӧӽә ымәԓ. Омсәԓ пӧн ԓәӽпинә, ныӄ мӑвтәм пӧн. Әйԓатнә сорты пәӈи йуԓ. Панә ими ӄоԓәӽ арәӽта тьи йәӽ: – Ӄӧмәт вӑнчәп йоӽԓӑмат ԓаӽԓәксәԓәм. Вать ԓәӽәп йоӽԓӑмат ԓаӽԓәксәԓәм. Тьӑӄа тәт ӄыԓитәӽ.

Сортәт арәӽта тьи йәӽәт: – Әнта, әнта, әнта, әнта-ӽә. [Мәӈ] йимәӈ йӑвән ӄөв тӧйнам мәнтә йоӽ. [Мәӈ] пәсаӈ йӑвән ӄөв тӧйнам мәнтә йоӽ. Мәӈ пәткаӽԓәԓув. Тьӑӄа пӧӈәԓи әй мӑчӽә ньӑрӽәт. Ӄоԓәӽ өс тӧӽә ымәԓ. Умәс, умәс, панә әйԓатнә аӽәрнәт пӧӈәԓи йӯԓәт. Панә ими ӄоԓәӽ арәӽта тьи йәӽ: – Ӄӧмәт вӑнчәп йоӽԓӑмат ԓаӽԓәксәԓәм. Вать ԓәӽәп йоӽԓӑмат ԓаӽԓәксәԓәм. Тьӑӄа тәт ӄыԓитәӽ. Аӽәрнәт йастәԓәт: –

Әнта, әнта, әнта, әнта-ӽә. [Мәӈ] йимәӈ йӑвән ӄӧв тӧйнам мәнтә йоӽ. [Мәӈ] пәсан йӑвән ӄӧв тӧйнам мәнтә йоӽ. Мәӈ пәткаӽләлув. Пӧӈәли әймӑчӽә ньӑрӽәт. Лӱв омәсл. Әйлатнә йӑви пәӈи йӱл. Панә ими ӄоләӽ арәӽта тьи йәӽ: – Ӄӧмәт вӑнчәп йоӽлӑмат лаӽләксәләм. Вать ләӽәп йоӽлӑмат лаӽләксәләм. Тьӑӄа тәт ӄылитәӽ. Тьӑӄа йӑвәт йастәләт: – Әнта, әнта, әнта, әнта-ӽә. [Мәӈ] йимәӈ йӑвән ӄӧв тӧйнам мәнтә йоӽ. [Мәӈ] пәсан йӑвән ӄӧв тӧйнам мәнтә йоӽ. Мәӈ пәткаӽләлув. Пӧӈәливәл әймӑчӽә мәнәт. Тьӑӄа әйлатнә сәӽи пәӈи тьи йӱл, тьӑӄа сәӽәт тӧӽә йӧвтәт.

Панә ими ӄоләӽ арәӽтә тьи йәӽ: – Ӄӧмәт вӑнчәп йоӽлӑмат лаӽләксәләм. Вать ләӽәп йоӽлӑмат лаӽләксәләм. Тьӑӄа тәт ӄылитәӽ. Сәӽәт йастәләт: – Йа-а, тьӑӄа, өс ӄоллув. Мәӈ вәлэ мӑтәм йоӽ. – Йа-а, тьӑӄа пӧна лӑӈитәӽ. Ӄунтә сәӽәт вӧйәмтат, ӄоләӽнә пӧн сорӽа утә ньәримты, катләм ӄуләт әйнам ӄырәӽа пӑнат. Тьӑӄа йәмат ар ӄул ӄатәл. Йӑӄә мән, тьӑӄа имил иминам йастәл: – Лива, ма тьә арит сәӽ вӑләм. Тьу йимән-тьунининат ит пә вӑлләӽән.

Когда-то давно жили-были тётя с племянником. Мальчик целый день дома лежит без дела. Однажды тётя открыла дверь, и солнечные лучи ярко осветили дом. Племянник вскрикнул: – Тётя, что это такое светлое ты открыла? Закрывай дверь быстрей. Тётя начала ругаться: – Это же солнце, которое видели ещё твои предки. А ты даже из дома не выходишь и не знаешь, что такое солнце. Сходи-ка, рыбы лучше налови. Обиженный племянник начал быстро одеваться, надел нырики[1] , свой старенький сак[2] и варежки из беличьих шкурок. И выбежал на улицу. А на улице неожиданно пурга поднялась, завьюжило. Тётя за ним выбежала на улицу, а там метель разыгралась, ничего не видно. Она начала переживать: «Ох, моего племянника нигде не видно. И куда же он делся?» Потом вошла в дом, думает: «Как же он один ходить по лесу будет, ведь он постоянно лежал дома без дела и ничему не учился». Племянник тем временем шёл-шёл по лесу и к речке пришёл. Там была установлена ловушка[3] , залез он внутрь ловушки и сидит, поджидает рыбу.

И вот плывут мимо него щуки. Тётин племянник начал петь: – Друзья с широкими лицами, я вас тут поджидаю. Друзья с тонкими хвостами, я вас тут поджидаю. Оставайтесь здесь. Щуки ему отвечают: – Нет, нет, нет, нет. Мы спешим на устье священной реки. Мы спешим на священную реку. Мы очень торопимся. И поплыли они мимо ловушки. А племянник дальше сидит в засаде. Сидел, сидел, через какое-то время проплывают язи. И тут он опять запел: – Друзья с широкими лицами, я вас тут поджидаю. Друзья с тонкими хвостами, я вас тут поджидаю. Оставайтесь здесь. Язи отвечают: – Нет, нет, нет, нет. Мы спешим на устье священной реки. Мы спешим на священную

реку. Мы очень торопимся. Проплыли и язи мимо ловушки. Сидит он так дальше. Вот проплывают окуни. И тётин племянник напевает им: – Друзья с широкими лицами, я вас тут поджидаю. Друзья с тонкими хвостами, я вас тут поджидаю. Оставайтесь здесь.

Окуни ему в ответ поют: – Нет, нет, нет, нет. Мы спешим на устье священной реки. Мы спешим на священную реку. Мы очень торопимся. И они проплыли мимо ловушки. Через какое-то время подплывают к ловушке налимы. Когда они приблизились, племянник опять запел: – Друзья с широкими лицами, я вас тут поджидаю. Друзья с тонкими хвостами, я вас тут поджидаю. Оставайтесь здесь. Налимы отвечают: – Да, останемся здесь. Мы очень устали. – Давайте, заплывайте. Когда налимы уснули, племянник быстренько вытащил ловушку на берег, высыпал всю рыбу в мешок. Много рыбы поймал. Когда вернулся домой, похвастался тёте: – Кушай, вон сколько налимов я добыл. Так они до сих пор живут хорошо и в достатке.

Диктант № 5

Задание: Вставьте в слова пропущенные буквы. Расставьте недостающие знаки препинания.

ӘНӘЛ ЛЫҲӘЛ САЙНӘ

Най йәм с…йәли тўй. Ики т…ҳәт пўмпам умәс паны най к…ләт-йасӈәт ҷөлҙнтәҳ. Най ньавәм. Лўв нь…вәм тэм Вөнт иллы, тэм йавән паны нь…рмәт иллы. Найнә лўваты в…рәнты, ҷўлнә н…мәҷсәл ӑнә әнәл лыҳәллиӈки – най ҷӑрә куҷәӈа йўҳтәм паны ӑлә мәта найнам п…мәлтәҳәлты. Пўмәлтәҳ н…ҳлал-сомлал, к…тлал-кўрлал. Най аӈки лўваты в…рәнтәҳ вал йуҷҷәӈ н…мәс. Линаты кеврәмҳә йәҳ – ўләӈ найнә әнтә к…тьеҳән. Най линаты әнтә йўҳәтл, өс нӧҳ әнтә ўлли ҷунтә, нӧмл…мтәҳ Ики.

Тьи вал йўҷҷәннам л…йәлтал саҳет, оләӈ ўләм нәйәла н…млаҳтәҳ. Тьи латнә ины войәк кәнтьа р…ӈипәҳ. Әй тьенә саҳәт най ҷутьәӈнә шай
еньтьмин умәс. Паны ай сўйәли ҷ…нтәҳләҳ. Тәт сӑмәл ай төҳәрсы мөҷа ҷуй. Найнә тәҳнам-таҳнам т…лилли. Нўҳлал-сомлал кўтьтьа в…рат. Ӑлә мәта лиләӈкә йәтә, кеврәм йўҳәтләҳ таҳи к…нтьләт. Тўйнаҳә туҳәрлал арҳәнам п…лэкинтәт. Сӑм йәӈк ҷўрасив лаҳәрт өӈҷ сӑм п…сәм. Тьит пырнә төҳәрсы мөҷ ӑлә нөҷ с…рекинтәҳ. Тўҳәт ўнтнә пӑнт. Әйнам най сульҳә тӧрәм в…ҳнам мән. Йўх вўл – йўх әнтэм. Ӑлә сор мӑрә йа – нӧмл…мтәҳ. Төҳәрси мөҷ най реккә й…ҳ. Ӑлә пӧнта ҷунты – тьу әй т…ҳәрсы мөҷ тьут мўвәли?! Мўвәлиӈки мосәл? Но… төҳәрсы әнтэм, а найнә ливәм сўйәл ҷўлҳа в…ләл. Нитьә, ҷөнә ная липты. Вӑр әнтә най өҳтынә, а т…ҳәт ўләм ҷө өҳтынә?..

Диктант № 5

ӘНӘЛ ЛЫҲӘЛ САЙНӘ

Най йәм сӯйәли тӯй. Ики тӯҳәт пӯмпам умәс паны най кӧлҙәт-йасӊәт қөлҙәнтәҳ. Най ньавәм. Лӯв ньавәм тэм Вөнт иллы, тэм йавән паны ньармәт иллы. Найнә лӯваты вӑрәнты, қӯлнә нӧмәқсәл ӓнә әнәл лыҳәллиӈки – най қӑрә қуҷәӈа йӯҳтәм паны ӑлә мәта найнам пӯмәлтәҳәлты. Пӯмәлтәҳ нӯҳлал-сомлал, кӧтлал-кӯрлал. Най аӈки лӯваты вӑрәнтәҳ валь йуққәӈ нөмәс. Линаты кеврәмҳә йәҳ – ӯлӓӈ найнә әнтә кӯтьеҳән. Най линаты әнтә йӯҳәтл, өс нӧқ әнтә ӯлли қунтә, нӧмләмтәҳ Ики.

Тьи валь йӯққәннам лэйәлтал саҳет, олӓӈ ӯлӓм нәйәла нӧмлаҳтәҳ. Тьи латнә ины войәк кәнтьа раӈипәҳ. Әй тьенә саҳәт най қутьәӈнә шай
еньтьмин умәс. Паны ай сӯйәли қунтәҳләҳ. Тәт сӓмәл ай төҳәрсы мөқа қуй. Найнә тәҳнам-таҳнам талилли. Нӯҳлал-сомлал кӯтьтьа вӑрат. Ӑлә мәта лилӓӈкә йәтә, кеврәм йӯҳәтләҳ таҳи кәнтьлӓт. Тӯйнаҳә туҳәрлал арҳәнам пӯлэкинтәт. Сӓм йәӈк қӯрасив лаҳәрт өӈқ сӓм пусәм. Тьит пырнә төҳәрсы мөқ ӑлә нөқ сӧрекинтәҳ. Тӯҳәт ӯнтнә пӓнт. Әйнам най сульҳә тӧрәм вӑҳнам мән. Йӯх вӯл – йӯх әнтәм. Ӑлә сор мӓрә йа – нӧмләмтәҳ. Төҳәрси мөқ най реккә йәҳ. Ӑлә пӧнта қунты – тьу әй төҳәрсы мөқ тьут мӯвәли?! Мӯвәлиӈки мосәл? Но... төҳәрсы әнтәм, а найнә ливәм сӯйәл қӯлҳа вӧлӓл. Нитьә, қөнә ная липты. Вӓр әнтә най өҳтынә, а тӯҳәт ӯлӓм қө өҳтынә?..

В ТЕНИ СТАРОГО КЕДРА

Голос костра был ровным и спокойным. Стреляющий Глухарей сидел у огня и слушал. Костёр рассказывал ему, о чём шептала эта урманная река в глинистых берегах и о чём думают чёрные кедрово-еловые урманы за спиной Старика, убегая в голубую дымчатую марь. Костёр поведал ему о думах старого смолистого кедра, который подошёл к огню и остановился справа от Старика, чтобы в последний раз перед долгой студёной зимой обсушить свои одежды и погреть руки – ноги, погреть своё большое, теперь уже быстро зябнущее тело. Возле него, за костром, испуганно трепетал куст багульника – ему, видно, стадо слишком тепло и он боялся, как бы огонь не обидел его. И Стреляющий Глухарей молча успокоил куст – огонь не тронет его, человек, смотрит за огнём. Глядя на багульник, он вспомнил свой первый костёр в день вступления на тропу охотника. Тогда вот так же сидел у огня, пил крепкий чай. Вдруг услышал отчётливый тихий стон. Потом увидел у огня маленькую зелёную сосенку – её всю корёжило. Тоненькие беззащитные веточки гнуло из стороны в сторону, они лихорадочно искали место, где им будет лучше, где они выживут. Иголочки на макушке бросились врассыпную, а по стволу медленно ползла прозрачная тяжёлая капля – слеза. В следующее мгновение сосёнка вспыхнула, рванулась в небо снопом искр и растворилась в жёлтом пламени костра.

Жило дерево – не стало дерева. Тогда, в день вступления на тропу охотника, он поразился тому, как всё это просто и как всё это сложно. Хватило мгновения, чтобы превратить сосёнку в пепел, чтобы отнять у неё жизнь. Но в то же время, казалось бы, что значит для него жизнь сосёнки?! Ничего не значит?! Ведь сосёнок-то много. Но ... сосёнки-то уже нет, а он всё ещё слышит её стон и видит её слезу. Может быть, это оттого, что виноват здесь не огонь, а он, охотник, который развёл костёр?

Диктант № 6

Задание: Вставьте в слова пропущенные буквы.

Әймәта латнә Ими ӄоләӽ панә Аӈәл в…лләӽән. Лин рак в…рӽән. Ими ӄоләӽнә рак тӧйәм пут н…ӄ њӑли. Аӈәл, панә, рак ӄӧнты ӄ…рәм. Әнтә лил, раки анәӽат кўч умты. Ими ӄоләӽ йәӽиләл: – Сәсар, ма нўӈат пупийа м…ччәләм. Лўвә пупинә п…рлө. Ими ӄоләӽ пупийа мән панә йастәл: – Пупәли, мәна, Аӈәл пӧрә. – Аӈәл мўват пӧрли? – Вәс лўв рак ӄӧнты ӄӧрәм. Мәмәли Аӈәл пӧртә кичәл әнтәм, Аӈәл пӧртаӽә әнтә мән. – Сәсар, пупи, лăӈкәт-йăвләтнам м…нләм. Лўвә ләӽнә ылә љаклө. Ими ӄоләӽ лăӈкәт-йăвләтнам ләкәњаӽләтәӽ панә ләӽат пирт: – Лăӈкәт-йăвләт, пупи ылә љ…киттын. – Пупи мўват љакли? – Вәс Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мўват пӧрли? – Аӈәл рак ӄӧнты ӄӧрәм. Лăӈкәт-йăвләт к…чләӽәт, пупи ылә љактаӽә әнтә м…нәт. – Сәсар, лăӈкәт-йăвләт, найнә лўвә нәӈ л…лөтәӽ. Ими ӄоләӽ найнам м..н.

– Найәләм, ӄăтьа, лăӈкәт-йăвләт л…вита. – Лăӈкәт-йăвләт мўват лилат? – Ләӽ пупи әнтә љ…кләт. – Пупи мўват љакли? – Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мўват п…рли? – Аӈәл рак ӄӧнты ӄӧрәм. Найәли качләӽ, лăӈкәт-йăвләт литаӽә әнтә мән. – Сәсар, сăлтаӈ йәӈкәп тӧвнам мәнләм. Лўвә лўвнә ылә ӄ…пәтлө. Ими ӄоләӽ сăлтаӈ й…ӈкәп тӧва мән. Тьу тӧв лўвнә ирты: – Сăлтаӈ йәӈкәп тӧв, мәна панә найәли ӄӧптә. – Най мўват ӄ…пәтлил? – Лўв лăӈкәт-йăвләт әнтә лил. – Лăӈкәт-й…вләт мўват лилат? – Ләӽ п…пи әнтә љакләт. – Пупи мўват љакли? – Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мўват пӧрли? – Аӈәл рак ӄ…нты ӄӧрәм. Сăлтаӈ йәнкәп тӧв кач әнтә тăйал, най ӄӧпәттаӽә әнтә мән. – Сәсар, с…лтаӈ йәӈкәп тӧвам, ма мăс тәӽә воӽләм. Лўвә м…снә тәрмат нӧӄ йәњтьлө. Ими ӄоләӽ мăснам мән панә п…ртләтәӽ: – Мăс, ӄ…тьа, сăлтаӈ йәӈкәп тӧв нӧӄ йињтьә.

– Сăлтаӈ йәӈкәп тӧвәли мўват нӧӄ й…њтьли? – Най әнтә ӄӧп…тләтәӽ. – Найәли мўват ӄӧпәтли? – Лўв лăӈкәт-йăвләт әнтә лил. – Лăӈкәт-йăвләлит мўват л..лат? – Ләӽ пупи әнтә љакләт. – П…пәли мўват

љакљи? – Аӈәл әнтә пӧрәљ. – Өс Аӈ…л мӯват пӧрљи? – Аӈәл рак ӄӧнты ӄ…рәм.

Диктант № 6.

Әймәта латнә Ими қоләҳ панә Аӈәл вӑлләҳән. Лин рак вӑрҳән. Ими қоләҳнә рак тӧйәм пут нӧқ ӈӑли. Аӈәл, панә, рак қӧнты қӧрәм. Әнтә лил, раки анәҳат кӯч умты. Ими қоләҳ йәҳиләл: – Сәсар, ма нӯӈат пупийа мыччәләм. Лӯвә пупинә пӧрлө. Ими қоләҳ пупийа мән панә йастәл: – Пупәли, мәна, Аӈәл пӧрэ. – Аӈәл мӯват пӧрли? – Вәс лӯв рак қӧнты қӧрәм. Мэмәли Аӈәл пӧртә кичәл әнтэм, Аӈәл пӧртаҳә әнтә мән. – Сәсар, пупи, лӓӈкәт-йӓвләтнам мәнләм. Лӯвә ләҳнә ылә ӈаклө. Ими қоләҳ лӓӈкәт-йӓвләтнам лэкәӈаҳләтәҳ панә ләҳат пирт: – Лӓӈкәт-йӓвләт, пупи ылә ӈикиттын. – Пупи мӯват ӈакли? – Вәс Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мӯват пӧрли? – Аӈәл рак қӧнты қӧрәм. Лӓӈкәт-йӓвләт качләҳәт, пупи ылә ӈактаҳә әнтә мәнәт. – Сәсар, лӓӈкәт-йӓвләт, найнә лӯвә нәӈ лилөтәҳ. Ими қоләҳ найнам мән.

– Найәләм, қӑтьа, лӓӈкәт-йӓвләт ливита. – Лӓӈкәт-йӓвләт мӯват лилат? – Ләҳ пупи әнтә ӈакләт. – Пупи мӯват ӈакли? – Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мӯват пӧрли? – Аӈәл рак қӧнты қӧрәм. Найәли качләҳ, лӓӈкәт-йӓвләт литаҳә әнтә мән. – Сәсар, сӑлтаӈ йәӈкәп тӧвнам мәнләм. Лӯвә лӯвнә ылә қӧпәтлө. Ими қоләҳ сӑлтаӈ йәӈкәп тӧва мән. Тьу тӧв лӯвнә ирты: – Сӑлтаӈ йәӈкәп тӧв, мәна панә найәли қӧптэ. – Най мӯват қӧпәтлил? – Лӯв лӓӈкәт-йӓвләт әнтә лил. – Лӓӈкәт-йӓвләт мӯват лилат? – Ләҳ пупи әнтә ӈакләт. – Пупи мӯват ӈакли? – Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мӯват пӧрли? – Аӈәл рак қӧнты қӧрәм. Сӑлтаӈ йәнкәп тӧв кач әнтә тӓйал, най қӧпәттаҳә әнтә мән. – Сәсар, сӑлтаӈ йәӈкәп тӧвам, ма мӓс тәҳә воҳләм. Лӯвә мӓснә тәрмат нӧқ йэӈтьлө. Ими қоләҳ мӓснам мән панә партләтәҳ: – Мӓс, қӑтьа, сӑлтаӈ йәӈкәп тӧв нӧқ йиӈтьэ.

– Сӑлтаӈ йәӈкәп тӧвәли мӯват нӧқ йэӈтьли? – Най әнтә қӧпәтләтәҳ. – Найәли мӯват қӧпәтли? – Лӯв лӓӈкәт-йӓвләт әнтә лил. – Лӓӈкәт-йӓвләлит мӯват лилат? – Ләҳ пупи әнтә ӈакләт. – Пупәли мӯват ӈакли? – Аӈәл әнтә пӧрәл. – Өс Аӈәл мӯват пӧрли? – Аӈәл рак қӧнты қӧрәм.